

OBIECTIVELE JUSTIȚIEI ÎN MATERIE PENALĂ A BOSNIEI ȘI HERȚEGOVINEI ÎN CONTEXTUL PUNERII ÎN APLICARE A INSTITUȚIILOR JUSTIȚIEI TRANZIȚIONALE CA FACTOR AL RECONCILIERII NAȚIONALE

Elena-Tatiana NĂVODARIU, doctorandă (ORCID: 0000-0002-3439-7144)

Recenzent: **Nicolae OSMOCHESCU**, doctor în drept, conferențiar universitar

OBJECTIVES OF CRIMINAL JUSTICE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF TRANSITIONAL JUSTICE INSTITUTIONS AS A FACTOR OF NATIONAL RECONCILIATION

Transitional justice objectives in Bosnia and Herzegovina focus on both punitive and restorative justice. Referring to the criminal justice system implemented in Bosnia and Herzegovina in the post-conflict period, we note that this process took place in two ways - in the form of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia and national, in the form of specialized territorial criminal tribunals. However, in the context of the objectives of transitional justice, territorial courts must also take into account the interests of victims, including their relatives, as well as witnesses to the atrocities committed during the active phase of the armed conflict in the Balkans in the mid-1990s.

Keywords: criminal justice, territorial court, federal court, sanctions, transitional justice.

Obiectivele justiției tranziționale în Bosnia și Herțegovina sunt axate atât pe justiția punitivă, cât și cea restaurativă. Referindu-ne la justiția în materie penală implementată în Bosnia și Herțegovina în perioada post-conflict, remarcăm, că acest proces a avut loc pe două căi - internațională, în formula Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie și națională, în formula tribunalelor penale specializate teritoriale. Or, în contextul obiectivelor justiției tranziționale, tribunalele teritoriale trebuie să i-a în considerație și interesele victimelor, inclusiv a rudelor sale, precum și a martorilor atrocităților comise în perioada fazei active a conflictului armat din Balcani la mijlocul anilor 90 ai secolului XX.

Cuvinte-cheie: justiție penală, tribunale teritoriale, tribunal federal, sancțiuni, justiție tranzițională.

Introducere

După ce a fost adoptat ultimul act de acuzare și a început procesul de rediționare a unor cazuri jurisdicțiilor naționale ale fostei Iugoslavii, Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie (TPII) și-a dublat eforturile pentru a consolida instituțiile judiciare din regiune. Pentru a pune capăt impunității, tribunalele naționale ar trebui în mod imperativ să aibă puterea de a judeca eficient persoanele bănuite de comiterea crimelor de război.

Între 2002—2004, Consiliul de Securitate al ONU a făcut mai multe demersuri față de comunitatea internațională și țările donatoare de a acorda ajutor instituțiilor judiciare ale statelor din fosta Iugoslavie, pentru ca acestea să poată gestiona bine procesele în materie de crime de război și a solicitat Tribunalului să contribuie la consolidarea acestor instituții prin medierea programului său de sensibilizare.

Ca urmare, eforturile Tribunalului și ale comunității internaționale, au permis crearea în Bosnia și Herțegovina, Serbia și Croația a organelor împuternicite să ancheteze crimele de război și să judece autorii acestora.

Exemplul cel mai emblematic este crearea secției împuternicite pentru crime de război în cadrul Curții de Stat și a Parchetului Bosniei și Herțegovinei. Aceste două organe se ocupă deja de unele cazuri care au fost aduse printre primele în fața tribunalelor naționale. Or, Tribunalul a jucat rolul-cheie în crearea acestor organe.

În Serbia, o cameră pentru crime de război din cadrul tribunalului din districtul Belgrad și o subdiviziune a parchetului specializat au fost create în 2003 cu ajutorul și susținerea comunității internaționale. În același an, în Croația noi camere au fost create în cadrul tribunalelor din cantoanele Zagreb, Osijek, Rijeka și Split. Comunitatea internațională a ajutat foarte mult, în special Serbia, la crearea acestor organe specializate.

În Kosovo tribunalele compuse din judecători internaționali sau mixte compuse din judecători internaționali și locali, care activează sub egida Misiunii de administrare interimară a Națiunilor Unite (MINUK), au fost împuternicite cu examinarea cazurilor de crime de război.

Eforturile depuse de Tribunal au permis să sporească de o manieră importantă capacitatea instituțiilor judiciare naționale în lupta contra impunității autorilor crimelor de război.

Preocupările comunității internaționale în raport cu justiția penală din Bosnia și Herțegovina în urma conflictului armat din Balcani

Este evident faptul că crearea unui sistem național al justiției penale complet valabil, în mod normal independent și imparțial, se impune pentru pornirea unei eficiente examinări a consecințelor dure ale atentatelor la drepturile omului comise în timp de conflict armat în Bosnia și Herțegovina. Până în prezent, mii de persoane bănuite de comiterea crimelor de război, crimelor contra umanității și genocid, comise în timpul conflictului din Bosnia și Herțegovina continue să beneficieze de impunitate. Se estimează că în jur de 150.000 de persoane și-au pierdut viața în timpul conflictului, mulți dintre care în urma unor executări extrajudiciare și omoruri arbitrare. Numărul oficial al persoanelor considerate dispărute fără veste se ridică la aproximativ 16.000. Femei și fete tinere au devenit victime ale violurilor și ale serviciilor sexuale. În același timp, o bună parte a numărului mare de dosare care au fost pornite și care au făcut obiectul anchetei din partea poliției bosniace și a parchetului sunt stocate în arhivele sistemului justiției penale, în loc să antreneze urmăriri active și efective în instanțele judiciare naționale.

Justiția trebuie să vizeze victimele acestor încălcări grave comise în masă, inclusiv familiile acestora, care trebuie să beneficieze de reparații complete, ce ar cuprinde indemnizare, restituție, readaptare, reabilitare și garantare a non-repetării. Adevărul despre aceste încălcări, care continue a fi discutate și astăzi între foștii opozanți, trebuie să fie stabilit în interesul major al reconcilierii și integrării unei societăți divizate. Mai mult, un sistem național de justiție penală valabil va trebui să completeze și să înlocuiască ulterior TPII în lucrul său extrem de important pe care la avut.

Sarcina pusă în fața instanțelor judiciare este nu doar descurajarea comiterii unor astfel de acte din motiv de număr mare de astfel de încălcări și autori prezumați, dar, în special, atenționarea asupra complexității și sensibilității dosarelor respective. Amnesty International este convinsă că orice sistem de justiție penală trebuie ca consecință să i-a în mod proporțional în cont necesitățile specifice și circumstanțele speciale ale țării și ale regiunii în ansamblul său, condiție crucială pentru ca ea să fie viabilă pe termen lung.¹

În orice caz, Amnesty International consideră că propunerea parvenită la acel moment din partea comunității internaționale (crearea unei Camere pentru Crime de Război specializate în cadrul Curții de Stat a Bosniei și Herțegovinei implementată mai târziu) ar putea prezenta un prim efort pentru a îndeplini această sarcină dificilă, doar cu condiția că ea va face parte dintr-o strategie comună aplicabilă întregului sistem judiciar penal bosniac în materie de genocid, crime contra umanității și crime de război.²

Una din principalele rațiuni ce ar justifica crearea unei Camere pentru Crimele de Război este faptul că instanțele create din diferite entități nu au asigurat echitatea proceselor în dosarele în materie de crime de război. În orice caz, propunerea de a depune eforturi mici pentru a repara neajunsurile care au fost semnalate și care au dus la încercări afectate de erori la diferite niveluri ale sistemului judiciar a dus la aceea că nici o soluție satisfăcătoare nu a fost propusă pentru a soluționa această gravă problemă. Amnesty International recomandase introducea unei componente internaționale în instanțele judiciare cantonale și de district, specializate în examinarea crimelor de război în contextul stabilirii unui sistem de justiție penală capabile să funcționeze în mod veritabil și durabil în țară. Organizația este extrem de preocupată să vadă că persoanele însărcinate să creeze Camera pentru Crime de Război nu oferă atenție și resurse suficiente sistemului judiciar penal la nivel de diverse entități, ceea ce demonstrează lipsa unei perspective ferme și a unei viziuni clare din partea comunității internaționale. O instanță judiciară cu sediul în capitală nici nu va conștientiza doleanțele populațiile locale de combatere a impunității, dar nici nu va ajunge la reconstruirea sistemului național de justiție penală în ansamblul său.

1 Amnesty International. Annual Report: Bosnia and Herzegovina 2013 [on-line] <https://www.amnestyusa.org/reports/annual-report-bosnia-and-herzegovina-2013/> (consultat la 12.01.2021).

2 Amnesty International. Bosnia and Herzegovina. Submission to the United Nations Committee against torture. 62nd session, 6 November — 6 December 2017 [on-line] <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR6372192017ENGLISH.PDF> (consultat la 12.01.2021).

Comunitatea internațională s-a văzut foarte preocupată de faptul că propunerea din iunie 2003, care recunoscuse rolul pe care l-au avut tribunalele pentru entități ale Republicii Srpska, Federației și Districtului Brčko, nu a fost capabilă să repare insuficiențele semnalate și care au ca consecință la acest nivel al sistemului judiciar procese caracterizate de erori. O astfel de sarcină riscă să fie contraproductivă, dat fiind că maniera este puțin satisfăcătoare, în felul în care tribunalele pentru entități s-au pronunțat asupra dosarelor pentru crime de război, a fost citată ca una din principalele rațiuni ce justifică crearea unei Camere pentru Crime de Război. Nici o soluție satisfăcătoare nu a fost propusă pentru a soluționa această gravă problemă. Drept argument aducem concluziile comune al Grupului de lucru al TPII și al Biroului Înaltului Reprezentant pentru procedurile locale privind crimele de război în Bosnia și Herțegovina, făcute la Haga, la 21 februarie 2003, care declară la pagina 1 că cele două organizații au luat în considerație în cadrul elaborării propunerilor sale "... faptul că procedura asupra Crimelor de Război angajată de tribunalele locale din Bosnia și Herțegovina, se constată până la moment ineficace și neconforme normelor internaționale..."³

Este poate mai important ca procedurile la moment ce erau în curs în fața tribunalelor pentru entități să facă obiectul unei atenții urmărite și să acumuleze toată susținerea necesară, pentru ca aceste tribunale să continue examinarea celei mai mari părți a dosarelor. Conform estimărilor Amnesty International, doar în jur de 13 cazuri pe crime de război erau în proces pe lângă tribunalele pentru entități, majoritatea în cantoanele Hercegovacko-Neretvanski și Zenica-Doboj. Conform însărcinatului bosniac pentru legătura cu tribunalul, în primii 6 ani tribunalele locale (ale Federației) au recunoscut culpabili: 1 bosniac croat pentru crime de război comise împotriva bosniacilor, 10 sârbi pentru crime de război comise împotriva bosniacilor și 40 bosniaci pentru crime de război comise împotriva sârbilor și croaților.⁴ Camera pentru Crime de război trebuia să fie competentă pentru a examina (în principiu în timp de primii cinci ani de funcționare) un total de 108-118 dosare pe cauze de genocid, crime contra umanității și crime de război (în jur de 21-23 dosare pe an). Aceste dosare trebuiau să cuprindă între 50-60 dosare „sensibile“ ce reflectă „Regulile de Parcurș“. De exemplu, a fost stabilit că „Unitatea Regulilor de Parcurș“ a examinat în jur de 500-600 de dosare care i-au fost transmise de magistrații din parchetele locale.

Puțin contează după care criterii un dosar va fi clasat „foarte sensibil“ sau „difil“, este evident că tribunalele pentru entități vor trebui să continue să se axeze

3 Conclusions préliminaires conjointes de la Conférence des experts du Bureau du Haut Représentant et du TPIY sur la portée des poursuites pour crimes de guerre en Bosnie-Herzégovine. La Haye, 15 janvier 2003. OHR/PIS/723-f [on-line] <https://www.icty.org/fr/press/conclusions-pr%C3%A9liminaires-conjointes-de-la-conf%C3%A9rence-des-experts-du-bureau-du-haut> (consultat la 12.01.2021).

4 Esad Hećmovići. Zločin bez Kazne-Haški tribunal u BiH, Dani, 7 martie 2003 [on-line] <https://bhdani.oslobodjenje.ba/bhdani/arhiva/zlocin-bez-kazne> (consultat la 12.01.2021).

dosare complexe, abordând probleme sensibile, chiar dacă și există o voință politică de punere în aplicare a urmărilor și procedurilor penale.⁵ Este la fel evident că în multe din aceste dosare, odată ce un lucru serios de anchetă ar fi început, elucidarea unei crime va furniza cu siguranță probe împotriva multor altor suspecți, fie în cadrul dosarului în curs, fie în alte dosare, care vor trebui, în principiu, examinate separat. Mai mult, majoritatea acestor dosare — chiar dacă autorii prezumați vor fi probabil considerați ca fiind ne semnificativ — vor fi legate într-o formă complexă sau vor fi îmbinate cu alte dosare care erau în proces de a fi examinate de către Tribunal sau care vor fi prezentate Camerei pentru Crime de Război de la Sarajevo.

Ca exemplu, procedurile judiciare pornite pe cazul decesului în timpul conflictului armat a familiei Motanović de Tribunalul din Districtul Banya Luka au dat dovadă de multe dificultăți cu care s-au confruntat persoanele ce activează în cadrul sistemului judiciar penal local în materie de crime de război. Ancheta poliției pornită la începutul anului 2000 — bine că foarte atent fiind supervizată și examinată de observatorii poliției internaționale și de experții juridici al Misiunii Națiunilor Unite în Bosnia și Herțegovina (MINUBH) până la finele mandatului său în decembrie 2002 — a fost în permanență împiedicată prin obstrucțiuni venite din interior.⁶ MINUBH regretase la fel, că ancheta ajunsă la acest punct, nu se concentrase asupra identificării unei sau mai multor persoane care au ordonat omorurile, în contextul în care au existat careva informații, prin care anchetatorii au admis că responsabilitatea îi revine în exclusivitate directorului fostei poliții sârbo-bosniace din Prijedor în timpul conflictului, care a fost împușcat de forțele IFOR în timpul unei tentative de arest în 1997. La finele lui ianuarie 2003, procurorul districtului Laka Banja a inculpat definitiv 11 bărbați de origine sârbo-bosniacă (toți foști membri ai forțelor de poliție) pentru crime de război comise împotriva populației civile și participarea la arestări ilegale a familiilor de origine croato-bosniacă. Procesul împotriva celor acuzați a început la 30 iunie 2003, dar imediat a fost stopat, unul din asociații apărării cerând ca cazul să fie transferat unui alt tribunal. Curtea Supremă a Republicii Srpska a respins această cerere la începutul lui iulie. Printre altele, ancheta poliției în cazul dat a permis adunarea unor probe suplimentare asupra unor infracțiuni similare de drept internațional în timp de război comise împotriva populației non-sârbe în regiunea Prijedor. Rapoartele penale fondate pe aceste noi fapte au fost transferate de aceeași manieră procurorului local.

Procedurile judiciare pornite pe lângă tribunalul cantonal Zenica împotriva croatului bosniac Dominik Ilijašević demonstrează câte criterii de sensibilitate este artificial și dificil de pus în practică. În timpul războiului, în special în timpul con-

5 Idem.

6 Bosnie-Herzégovine — Combattre l'Impunité en Hommage aux Personnes Portées Disparues. AI Index EUR 63/004AI Index EUR 63/004/2003 SF_03_COO_282, mars 2003, pages 29-30. In : Amnesty International. Bosnie-Herzégovine Une Justice en suspens : Les poursuites pour crimes de guerre sont paralysées, 2003 [on-line] <https://www.amnesty.org/download/Documents/108000/eur630182003fr.pdf> (consultat la 12.01.2021).

flictului bosniaco-croat, HVO (Hrvatsko Vijeće Obrane), cunoscută sub numele de *Maturice*, a fost prezumată de asasinarea în masă a civililor bosniaci în timpul unui atac asupra localității Stupni Do în centrul Bosniei în octombrie 1993. Superiorul ierarhic al acestei structuri Ivica Rajić, a fost adus în fața tribunalului, fiind acuzat de ordonarea comiterii crimelor de război împotriva populației non-croate, în special de masacrul de la Stupni Do.⁷ Procedurile judiciare împotriva lui Dominik Ilijašević și Ivica Rajić au fost pornite în decembrie 2002. Ambii erau bănuși că ar fi participat la comiterea acestor crime, probele acumulate și examinate de biroul procurorului Tribunalului putea fi utilizate de procurorul cantonului Zeneca în afacerea pe care o gestiona. Între timp, dat fiind că procurorul Tribunalului expediase elementele de probă din arhivele sale procurorului din Zeneca la începutul lunii iulie, judecătorul ce prezida avea să declare că aceste documente nu puteau fi admisibile din punct de vedere al actualei legi de procedură penală a Federației și amenințase că va lua măsuri disciplinare împotriva procurorului adjunct de canton în cazul în care acesta continua procedurile judiciare.

Conform informației obținute în timpul procesului, martorii, familiile acestora, precum și persoanele care i-au susținut, nu au fost suficient protejați de către instanța de judecată contra intimidărilor și a tratamentelor ofensatoare din partea acuzării.⁸ Trebuie de mai adăugat la aceasta că un alt subcomandant al *Maturice*, care fusese anterior judecat și achitat de un tribunal din Croația, a făcut o depoziție în fața judecătorului de instrucție și a tribunalului, care putea fi utilizată pentru a repune în cauză alibi lui Dominik Ilijašević.⁹

Amnesty International, în Memoriul său din mai 2002 adresat Înalțului Reprezentant, a recomandat, în scopul instaurării unui sistem de justiție penală capabil să funcționeze durabil în țară, să introducă un element internațional în tribunalele din Canton și din District, familiarizat cu crimele de război. Așa cum am atenționat anterior, nu a fost primit nici un răspuns. În același timp, Amnesty International este conștientă că la moment nu exista voința politică la nivel internațional pentru a accepta participarea internațională la procesele pentru crime de război în fața tribunalelor pentru entități. Organizația este extrem de preocupată să vadă că persoanele însărcinate să pună în aplicare Camera pentru Crime de Război nu acordă atenția și resursele suficiente sistemului judiciar penal la nivel de diferite entități, ceea ce mărturisește despre o lipsă fundamentală de perspectivă și clarviziune din partea comunității in-

7 The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. Case no. IT-95-12. The Prosecutor of the Tribunal against Ivica Rajic Also Known as Viktor Andric [on-line] <https://www.icty.org/x/cases/rajic/ind/en/raj-ii950829e.pdf> (consultat la 12.01.2021).

8 The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. Case no. IT-95-12. The Prosecutor of the Tribunal against Ivica Rajic Also Known as Viktor Andric. Sentencing Judgement. 8 May 2006 [on-line] <https://www.icty.org/x/cases/rajic/tjug/en/raj-tj0060508e.pdf> (consultat la 12.01.2021).

9 Amnesty International. Bosnie-Herzégovine. Une Justice en suspens : Les poursuites pour crimes de guerre sont paralysées, 2003, op. cit.

ternaționale. Un tribunal situat la Sarajevo, instituit și obligat să funcționeze practic independent de munca depusă de restul sistemului judiciar penal al țării, nu poate constitui în final o instituție viabilă, capabilă să facă față problemelor cu care se va confrunta. Acest tribunal nu are capacitatea să ancheteze și, în cazul în care există suficiente probe, ar putea exercita urmăriri doar în raport cu un număr foarte mic din miile de persoane suspectate că ar fi comis acte de genocid, crime contra umanității și crime de război în Bosnia și Herțegovina în prima jumătate a ultimului deceniu al secolului XX. Majoritatea problemelor cu care se confruntă Tribunalul se reproduce la nivel național. Un tribunal cu sediul în capitală nu va fi credibil în fața populației locale conștiente de necesitatea combaterii impunității, dar nici nu va putea ajuta la reconstruirea sistemului național de justiție penală în ansamblul său.

Trebuie să admitem că amploarea acestor probleme este de așa natură că nici o soluție la zi (nici o soluție sub rezerva termenilor limită riguroase, dar și considerațiuni bugetare) nu pot fi nici eficiente pentru a pune în aplicare la toate nivelurile țării bazele pe care s-ar putea fonda restaurarea justiției post-război. Mai mult, reamintim, că luând în considerație gravitatea lor, aceste crime nu au termen de prescripție — acest aspect legal specific s-a regăsit expres în alte țări care aveau să lupte contra consecințelor atentatelor la drepturile omului, a căror responsabili nu au putut fi aduși în fața justiției timp de mai mulți ani din cauza situației politice, este cazul Argentinei, Chili sau Peru.

Cooperarea regională

După cum a fost constatat, pentru funcționarea normală a Tribunalului este necesar de timp și resurse pentru ca anchetele efective să poată fi pornite și ca procesele împotriva autorilor prezumați de crime să respecte normele internaționale de echitate și imparțialitate. Adevărat că parțial justificat prin numărul mare și complexitatea documentelor, audierile martorilor și alte materiale prezentate și examinate în calitate de probe, tergiversarea proceselor, este principial argumentată prin lipsa, constatată de fiecare dată, a unei cooperări eficiente și necondiționate din partea autorităților regionale locale, practic pe majoritatea dosarelor pornite. Drept argument poate servi comunicatul de presă CC/P.I.S./727 din 14.02.2003, care citează Procurorul Tribunalului, declarând că sarcina biroului era din ce în ce mai complexă și că o deplină cooperare este necesară pentru a pune în termen întregul program de anchete ce se află la limită...¹⁰. Ea regretă lipsa unei cooperări din partea Croației, Serbiei și a Muntenegrului și a declarat că avea tot timpul nevoie „de a avea acces deplin la probe și la documente“.¹⁰

Dacă cooperarea regională cu Tribunalul s-a arătat departe a fi perfectă, cooperarea la nivel internațional între diferite țări care cândva constituiau fosta Iugoslavie, este catastrofală. Cel mai des, fie că țările refuză să coopereze direct sau indirect, fie

¹⁰ Idem.

că noile acordurile de cooperare care avertizează să aibă ca ultim obiectiv de a sufoca complet urmărirea, fiecare țară garantând acestor violări care sunt resortisanții săi, o impunitate definitivă.

Ca de exemplu, o inițiativă alarmantă din partea miniștrilor justiției Croației și a Serbiei, care au propus de comun acord să consolideze cele două țări în refuzul permanent de a transfera, inclusiv între ele, cele ale resortisanților săi bănuți de crime de război altor jurisdicții,¹¹ Vladan Batić, ministrul sârb al justiției, susține că acordul în practică presupune crearea grupurilor de lucru care vor fi împuternicite să transmită extrasele de naștere pentru persoanele ce au părăsit țara în timp de război și să întocmească lista tuturor persoanelor inculpate sau în raport cu care sunt pornite anchete, astfel ca să nu mai existe „rapoarte, anchete, inculpări sau procese judiciare secrete“. Cele două state vor fi împuternicite să pună sub urmărire „proprii cetățeni“, care în caz de condamnare, ar trebui să-și ispășească pedeapsa acolo. El a subliniat că Serbia nu poate extrăda proprii cetățeni și că ea are doar obligația de ai preda Curții Penale Internaționale în baza Statutului de la Roma (1998).¹² Aceste declarații sunt între timp în opoziție directă cu principiile internaționale recunoscute, cum sunt principiile ONU privind cooperarea internațională în anchetă, arestare, extradare și condamnare a persoanelor culpabile de crime de război și crime contra umanității, adoptate de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția nr. 3074 (XXVIII) din 03.12.1973.¹³ Această rezoluție prezintă o listă importantă de obligații ale statelor de a coopera în anchetele și procedurile ce vizează crimele de război. Această obligație pe care o au statele de a coopera în anchetele și procedurile pe astfel de crime, este inclusă în Preambulul Statutului de la Roma al CPI (1998), care dispune „... că crimele cele mai grave care preocupă comunitatea internațională în ansamblul său, nu trebuie să rămână nepedepsite și că pregătirea lor efectivă trebuie să fie garantată prin măsuri luate la nivel național, precum și printr-o cooperare internațională profundă“.¹⁴

Amnesty International menționează în special principiul fundamental conform căruia statele nu trebuie să ajute persoanele suspectate de crime de drept internațional să evite justiția și că ele sunt obligate fie să ancheteze aceste persoane și să le predea justiției, fie să le extrădeze statelor care sunt în stare să le judece și au competența respectivă.¹⁵

11 Idem.

12 Idem.

13 Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 3074 (XXVIII) din 03.12.1973 „Principles of international co-operation in the detection, arrest, extradition and punishment of persons guilty of war crimes and crimes against humanity“ [on-line] [https://undocs.org/en/A/RES/3074\(XVIII\)&Lang=F&Area=RESOLUTION](https://undocs.org/en/A/RES/3074(XVIII)&Lang=F&Area=RESOLUTION) (consultat la 12.01.2021).

14 Statutul Curții Penale Internaționale, adoptat în cadrul conferinței diplomatice de la Roma din 17.07.1998 [on-line] <https://www.legal-tools.org/doc/759f54/pdf/> (consultat la 12.01.2021).

15 Amnesty International: Universal Jurisdiction: The duty of states to enact and enforce legislation. Chapter Five (Crimes against Humanity: the legal basis for universal jurisdiction). AI Index: IOR 53/008/2001, September 2001 [on-line] <https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/ior530082001en.pdf> (consultat la 12.01.2021).

Dat fiind că urmărirea pentru genocid, crime contra umanității și crime de război față de cetățenii sârbi au constituit mai degrabă o excepție decât o regulă în actualul sistem penal sârb, este puternic dubios că în această țară numeroase urmăriri efective sunt mai degrabă pornite împotriva responsabililor prezumați de astfel de crime comise contra victimelor de origine non-sârbă. Așa, Amnesty International a ajuns la această concluzie în urma proceselor ce au avut loc în cadrul tribunalelor de la Podgorica și Belgrad și care au condamnat cinci bărbați sârbi și sârbo-bosniaci pentru crime contra populației civile comise pe teritoriul sârbo-bosniac, cunoscut sub termenul de cazuri din Štrpci și Sjeverin. În același timp, Organizația și-a exprimat temerile referitor la faptul că persoanele responsabile de aceste crime continue să se afle la libertate.¹⁶ Totodată, în Bosnia și Herțegovina, precum și în Croația, magistrații din cadrul parchetului au acumulat probe împotriva autorilor prezumați, care se aflau la moment în Serbia și Muntenegru, doar că solicitările de extrădare a persoanelor suspecte nu au fost examinate. Trebuie să menționăm că majoritatea responsabililor bănuți au plecat în Serbia sau Muntenegru din considerente de a scăpa de urmăriri judiciare pentru crime de război, obținând cetățenia acestor țări în baza apartenenței etnice. În egală măsură, această regulă se aplică și în cazul suspecților bosniacilor croați, indiferent de locul de naștere sau de reședință, pot obține cetățenia Republicii Croate, iar autoritățile locale nu sunt dispuse să le transmită unei alte jurisdicții. Un exemplu al unei astfel de situații este urmărirea unui sârb bosniac, Veselin Čančar, căutat de tribunalul cantonal din Sarajevo pentru crime de război comise în Foča. După ce poliția locală din Republica Srpska nu a putut să-l aresteze în baza mandatului de arest eliberat de tribunalul din Sarajevo, suspectul a plecat în Serbia sau în Muntenegru în noiembrie 2002, astfel rămânând în așteptare să fie pus sub jurisdicția tribunalului.¹⁷ Veselin Čančar fusese deja recunoscut culpabil de același tribunal pentru alte crime de război în 1998, apoi a fost transferat în Republica Srpska pentru a-și ispăși pedeapsa, dar puțin mai târziu, a fost eliberat, după ce Președintele Republicii Srpska l-a amnistiat.

Un alt dosar care a fost tergiversat mai mult timp ține de solicitarea de extrădare a fostului sârb bosniac Vleselin Vlatković, cunoscut sub numele de Batko. Ministrul justiției al Federației încă în 1999 solicitase autorităților Iugoslaviei federale extrădarea acestuia, astfel ca el să poată fi judecat de tribunalul cantonal din Sarajevo pentru participarea sa prezumată la răpiri, violuri și omoruri unui număr impunător de civili în Sarajevo, în suburbiile din Grbavica în 1992. Prealabil acestei solicitări, Procurorul Tribunalului examinase dosarul conform procedurii „Regulilor de Drum“ și găsind

16 Serbia and Montenegro: Sjeverin war crimes verdict in Belgrade — Amnesty International calls for all those responsible for the policy of abductions and murders to be brought to justice. AI Index: EUR 70/023/2003, October 2003 [on-line] <https://www.amnesty.org/download/Documents/108000/eur630182003en.pdf> (consultat la 12.01.2021).

17 Europe and Central Asia: Summary of Amnesty International's concerns in the region: July — December 2004. 31 August 2005, Index number: EUR 01/002/2005 [on-line] <https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/eur010022005en.pdf> (consultat la 12.01.2021).

probe suficiente, l-a transmis tribunalului cantonal din Sarajevo pentru a porni urmărirea. Între timp, autoritățile din Muntenegru au refuzat să predea suspectul, sub pretextul imposibilității extrădării propriilor resortisanți.¹⁸

Mai mult, intenția exprimată de autoritățile sârbe și croate de a judeca proprii cetățeni prezumați responsabili pentru crime de război care nu cad sub jurisdicția lor, conform principiului jurisdicției universale, necesită în asemenea situație acorduri de cooperare mai ample, la fel ca și o mai strânsă cooperare la nivel de autorități regionale, în special a poliției pe aspecte de schimb de informații sau de protecție a martorilor. Circumstanțele particulare care predomină în regiune au ca consecință faptul că majoritatea tribunalelor locale competente de a judeca crimele de război au acumulat un mare număr de probe în raport cu crimele comise, a căror victimele aparțineau la tabăra lor. Între timp, autorii prezumați de aceste crime, au reședința în alte țări, urmărirea împotriva lor fiind în competența unui tribunal local, care în mod normal dispune de foarte puțină informație în raport cu crimele comise și în fața căruia numeroase victime și martori vor fi reticenti de a da mărturie.

În unele cazuri, persoanele prezumate responsabile de aceleași crime, care în mod normal ar fi trebuit să fie judecate împreună, au făcut ulterior obiectul urmărilor pentru aceleași crime în diferite țări. La începutul anului 2001, în cadrul procesului asupra crimelor de război din Zenica, un alt membru al *Maturice* fusese achitat de crime de război de tribunalul din Split. Această persoană avea să declare judecătorului de instrucție că atacul asupra Sputni Do a fost condus de trei comandanți ai HVO, a căror comandant era el însuși și Dominik Ilijasević, ceea ce contrazice direct alibi ultimului conform căruia el nu a participat la această operațiune. Între timp, nici una din probele acumulate pe acest dosar de tribunalul din Split nu a fost transmis tribunalului din Zenica, sesizat pentru aceeași cauză, iar o solicitare de extrădare a fost emisă de interpolul croat.¹⁹

Printre altele, un alt obstacol pentru anchetele și urmărirea eficace ține de faptul că un mare număr de documente importante și dosare oficiale asupra războiului sunt inaccesibile pentru anchetatori, magistrații parchetului și tribunalele locale, în timp ce ele sunt conservate pe teritoriul altor state, astfel aparținând unei alte jurisdicții. Luând în considerație că totalitatea arhivelor ale HVO a fost transferată la Zagreb, unde se află și astăzi, o situație imposibilă de gestionat s-a dezvoltat în cazul a câteva situații care implică croații bosniaci prezumați a fi responsabili de crime comise pe teritoriul Federației. Aceste arhive conțin informații prețioase care au constituit probe pentru Tribunal. Între timp, conform informațiilor obținute de Amnesty International, nici o inițiativă nu a fost întreprinsă pentru a restitui arhivele Ministerului Apărării al Federației, în contextul în care HVO a fost în mod oficial integrată în armata Federației.²⁰ Așa cum au arătat exemplele recente,

18 Amnesty International. Bosnie-Herzégovine. Une Justice en suspens : Les poursuites pour crimes de guerre sont paralysées, 2003, op. cit.

19 Idem.

20 Idem.

cooperarea între diferiți magistrați din cadrul parchetelor Bosniei și Herțegovinei, Serbiei și Croației, a cuprins un număr foarte mic de dosare, această cooperare fiind caracterizată prin amânări și obstrucțiuni datorate unei lipse mutuale de încredere și a lipsei unor acorduri oficiale de cooperare judiciară, care ar trebui să stea la baza unei colaborări eficiente și adecvate.

Încheiere

Studiul efectuat ne permite să considerăm că orice modificare a sistemului de justiție penală legată de infracțiunile comise în Bosnia și Herțegovina prevăzute de dreptul internațional, altfel spus — crimele internaționale, trebuie să garanteze aducerea în fața unei autorități juridice a miilor de responsabili bănuți de crime comise în masă pe perioada conflictului armat. Fiecare crimă trebuie să fie examinată în mod minuțios, independent și imparțial și să permită pornirea urmăririlor în cazurile în care există probe suficiente și admisibile. Trebuie să pornim de la ideea că genocidul, crimele contra umanității și crimele de război comise în Bosnia și Herțegovina nu constituie crime doar contra locuitorilor țării, dar constituie în egală măsură crime contra comunității internaționale în ansamblul său.

Ca consecință, comunitatea internațională are, împreună cu Bosnia și Herțegovina, datoria să aducă responsabilii bănuți în fața unei autorități judiciare naționale sau internaționale. Astfel, orice soluție trebuie să i-a în considerație necesitățile specifice ale țării, provocate de urmările crimelor nesoluționate exacerbate de situația actuală a țării în care încrederea poporului în sistemul judiciar penal este la un nivel destul de scăzut și unde este imensă armura generală născută din incapacitatea de a se sprijini în raport cu abuzurile din trecut. Pe lângă cele menționate, procesul nu trebuie să fie condiționat prin factori bugetari internaționali și politici sau determinat de un proiect irealist pe scurt timp.